

SUAT TAŞER'İN YAYINLANMIŞ ÖBÜR KİTAPLARI

Bir	Şiir, 1942, tükenmiştir.
1943	Şiir, 1943, tükenmiştir.
Hürriyet	Şiir, 1945, tükenmiştir.
Kendini Tanı	Ruhbilim, 1950, M.E.B. yayını
Çayır Yaprakları	W. Whitman'dan çeviri şiir, 1951 tükenmiştir.
Üç Duvarlı Dünya	Tiyatro etüdleri, 1951 tükenmiştir.
Merhaba	Şiir, 1952, tükenmiştir.
Cesur Delikanlı	W. Saroyan'dan çeviri hikâyeler, 1952, Yeditepe Yayını, tükenmiştir.
Tiyatro Nereye Gidiyor ?	C. Bax'tan çeviri. 1952, Kaynak yayını, tükenmiştir.
Bayırdaki Ev	E. Caldwell'den çeviri roman, 1953, Varlık Yayını, tükenmiştir.
Tiyatro Meseleleri	Tiyatro Etüdleri, 1953, Kaynak yayını, tükenmiştir.
Öteye Doğru	S. Vane'den çeviri piyes, 1953, S.H.D. yayını,
Babamla Geçen Günler	C. Day'den çeviri roman, 1953, S.H.D. yayını, tükenmiştir.
Haraç Mezat	Şiir, 1954, Dost yayını.
Bir Dünya ki	Tiyatro Etüdleri, 1956, Dost yayını.
Sihamba	Zenci hikâye ve şiirleri, 1957, Dost Yayını.
Binbir Gece Masalları	1957, Emek yayınevi,
Edebiyattan Güzel Sayfalar	1958, Bilgi kitabevi.
İkinci Kurtuluş	1958, Bilgi kitabevi.
Aşk Ve Barış	1961, Varlık yayını.
Aktörlük Sanatı	R. Boleslavsky'den çeviri 1962, Meydan Sahnesi Yayını.

Suat TAŞER

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi KÜTÜPHANESİ	
Kayıt No.	12289
Tasnif No.	7812.317

DELİ DUMRUL

(Ölüm ve Aşk)

— Destan Oyun —

DOST YAYINLARI

Rüzgârlı so. Öve han, Da. 4

ANKARA

Dost Yayınları : 31
Aydabır Çıkar
Tiyatro Bölümü : 7

●
Sahibi
Salim ŞENGİL

●
Yazı İşleri Sorumlusu
N. ŞENGİL

●
Kapak ve İç Desenler : Hüseyin MUMCU

●
Eroğlu Matbaasında Mayıs
1962 ayında basılmıştır.

DELI DUMRUL

DELİ DUMRUL

Copyright, (yayın hakkı) Dost Yayınları'nındır.

Sanatçının hazırladığı eserin
orijinali ve bütünüdür.

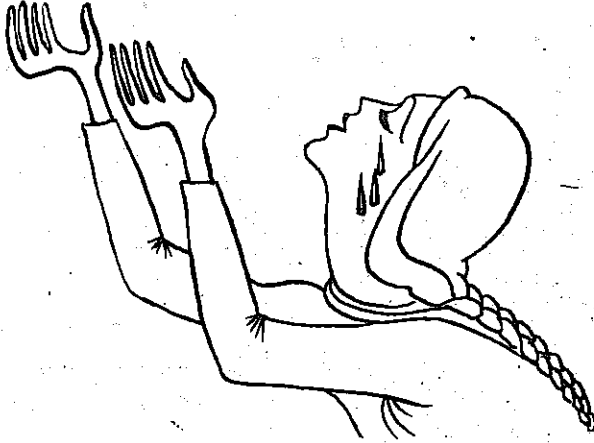
Mevsim alabahardı. Cihanda bir başkalık vardı.
Sarı başlı, mor başlı, burcu burcu kokulu çiçekler ge-
ce gündüz gökyüzüne bakardı.
Dağlar yeşiline yeşil, sular dersen ışı ışı.
Sular yeşil akardı.
Kuşlar deli divane. Otlar sarhoş.
Yel eserdi inceden. Dallar sarmaş dolaş.
İri yıldızlar sarkardı geceden.
Korkusuz düşlerle varılırdı sabaha.
Sevgi sarmıştı çevreyanı. Sevinçli bir türküyü yaşamak,
Güneş aşk içinde doğardı.
İnsan insana hilesiz bakardı.
Mevsim alabahardı.

Dik başlı, kaba döşlü dağların berisinde, yeşiller içinde
bir geniş ova. Ovada bir kuru çay. Kuru çayın üstünde
bir tahta köprü. Tahta köprüünün başında bir kıl çadır.

İnsanı ağlatırsa ölüm ağlatır.

Çadırın içinde korku, dışında telâş.
Derken, bir çığlık yükseldi kıl çadırdan. Bir çığlık daha.
Zehirli oklar gibi saplandı çığlıklar kalabahğın bağrıma.
Hele varalım, çığlığın ardında ne var, görelim.
Kıl çadırın orta yerinde bir döşek. İçinde bir civan yi-
ğit; sanırsın vakitsiz toprağa düşmüş bir sarı başak.. İki
eli iki yanında, çenesi sarkık, uzun kirpikli badem göz-

leri aralık, serilmiş yatar upuzun. Körpe yanakları soluk al, elleri bileğinden kınalı, saçı kara, bahtı kara bir taze bir sarılır döşeğe, bir doğrulur. Siyim siyim akan gözyaşları arasında şu beyitleri söyler dövünür:

GENÇ KADIN

Söndü güneşim doğmaz bir daha,
Günüm geceye döndü, eyvah! !
Altın düşüm karatoprak oldu eyvah!
Çıkmam hen bu kuru canla sabaha.

Ölüm ateşi kişinin canevine düşmiye görürsün bir, dövünmez de neyler? Genç kadının bu ağıtını çadır halkı da şu ağıtla karşılar :

ÇADIR HALKI

Obamızın ak gülü civan yiğit,
Ecel kopardı seni dalmızdan.
Dert çekmiyen ne bilir halimizden?
Oy! Obamızın ak gülü civan yiğit..

Genç kadının şu sözleri dağı taşı, kurdu kuşu acı ile ürpertir:

GENÇ KADIN

Gelinlik kınam daha solmadı,
Bana edeceğin bu muydu, ey ölüm!
Uyan erkeğim, uyan şah ömrüm,
Sensiz cihanın tadı kalmadı.

Çadır halkını dinliyelim:

ÇADIR HALKI

Kıratına kimler binecek?
Ya kılıcın, kalkamın?
Direkte asılı kaldı yayın,
Gülveyiliğini kimler giyecek?

Genç kadını, bir hecesinde bin acı dolu şu beyitleri gözyaşları ile sırsıklam eder:

GENÇ KADIN

Boyun vardı dallar içinde,
Kartal kanadı gibi kolların.
Şeker ezer, şerbet süzerdi dillerin,
Kokun vardı güller içinde.

Ölüm hangi yüzü güldürmüştür?
Çadırın içindekilerle dışındakiler ah edip ağlaşır, inleşir-
lerken Deli Dumrul'la dört uşağı güle oynaya çıkagelir
Bir yanda ağlaşanlar, bir yanda gültüşenler.. Eh, dünya
bu!
Bir ara uşaklardan biri Ağasını şöyle öğmiye başlar:

I. UŞAK

Can senin, cihan senin!

O böyle der de ötekiler durur mu? Onlar da başlar de-
miye, deyişmiye:

II. UŞAK

Buyruk senin, devran senin!

III. UŞAK

Yok sana karşı duracak güç.

IV. UŞAK

Kara taşı un öyler kinin!

Derken, Deli Dumrul'un keskin gözü köprü başındaki
çadırı, çevresindeki telaşlı kalabalığı görür. Örkeyle uşak-
larına der ki:

D. DUMRUL

Hele geri durun, çekilin!

Nerden gelip nasıl inmişler? ?
Toprağıma destursuz konmuşlar.
Varıp sorayım hesabını.

Böyle der, hırslı adımlarla çadırın yanına varır. Uşaklar
da fiskos ederek arından yürürler.
Ağalarının adı üstünde : Deli Dumrul! Deliliği tutmasını
bir kere...
Gayri ne olacağı, nasıl olacağı bilinmez.
Deli Dumrul son adımını atıp da kalabahğır yamacına
dikilince şöyle başlar söze :

D. DUMRUL

Hey! Size derim, kaltabanlar!
Kendine güvenen çaksın karşıma,
Bir çift yalım sualım var.

Deli Dumrul'un böyle demesi üzerine, yaşlı kalabahğın
içinden uzun kır sakalı gözyaşı ile ıslanmış, geniş omuz
ları çöktük, iri yapılı bir ihtiyar dermansız adımlarla ileri
varır, inliyen bir sesle der ki:

İHTİYAR

Buyur, beş yiğit,
Sor sualini, anlatam hallimi.

Deli Dumrul, ihtiyarın gözyaşlarını görmezlikten gelerek
sertçe sorar:

D. DUMRUL

Kimden destur alıp kondunuz toprağıma?
Bu şamatanın aslı ne?.

Korkulu, kalın bir sessizlik çöker ortalağa. Yaşlı gözler birbirine bakışır. Derken acılı, acındırıcı halleri ile, korku çekine, usul usul bir kaç kişi daha yaklaşır. Diller bağlı, gözler yaş içinde.. İhtiyar bir sağına bakar, bir so-luna... Titriyen donuk bir sesle şöyle der :

İHTİYAR

Kızma bize bey yığıt,
Körpe bir can kaptırdık Azrallin eline;
Derdimiz saymakla bitmez.

Böyle der, kırıç toprak gibi kavruk, güneş yanığı yüzün-den yol yol sızan ağulu gözyaşları ile yeniden ağlamaya koyulur. Kara ölüm kanat vurmasın bir kere.. Ağlamak ta boş, ağlama demek te. Ne var ki, insan olan insanın acısını paylaşır da yükünü hafifletir. Hafifletir ama, bu sözüm Deli Dumrula göre değil. Neden mi? Başkasının acısı onun kafa yüreğine işlemez de ondan... Deli Dumrul insanlığı ardına atmış, doymaz gözünü ille de akçaya dök-miş! İhtiyarın ak sakalından sızıp karatoprağa düşen göz-yasına şu karşılığı verir:

D. DUMRUL

Gözyaşı akça yerin tutmaz,
Baç isterim cümlelizden!

Ölüm vurgunu, ak pürçekli bir kadın hıçkırıklarını bastıra bastıra ihtiyarın yanına yürütür, ıslak sesıyla der ki

YASLI KADIN

Biz ölüme verdik baçı,
Kırıldı kolumuz kanadımız,

Kaldık koca dünyada yapayalnız.
Ana baba, kardeş bacı
Biz ölüme verdik baçı.

Deli Dumrul'daki yürek yürek değil gi, sızlasın. Gücünü kuvvetini, hırsını öfkesini kaba sesine verir de der ki:

Bu dağlar benim dağlarım,
Burda ben ferman eylerim.
Akar sular benden buyruk alır,
Ala geyik, karatavuk beni bilir.
Esen yelde, yeşeren dalda ben varım,
Baç isterim cümlelizden!

Dönüp uşaklarına bakar. Bu bakış onlara ödevlerini hatırlatır. Yedikleri Ağa lokmasının karşılığını vermek gerek. Kedi köpeke yaltaklığı ile başlarlar Deli Dumrul'u koltuk-layıp övmiye:

I. UŞAK

Ağamız, beyimiz Deli Dumrul!
Ününü yeller taşır ırağa...

II. UŞAK

Önünde dize geliriz bir daha,
Ağamız, beyimiz Deli Dumrul!
Bu sözlerle kendini daha da güçlenmiş hissedən Deli Dum-rul, hırsılı bakışlarını atmaca gibi kalabalığın üstünde şö-y-le bir doluştırdıktan sonra tekrar söze başlar :

D. DUMRUL

Köprü kurdum kura çayım üstüne,

Bağ alırım, haraç alırım, aman bilmem;
Ben kendi gölgemin önünde dahi eğilmem,
Bağdaş kurup oturmuşum aç aslanın postuna!
Bağ isterim cümlenizden.

Tanrı kimsenin yolunu yolsuza uğratmasın, Kulu kula, be-
bayı oğula muhtaç etmesin.
Deli Dumrul yaralı yitrekler, yaşlı gözler karşısında böyle
gürleyince, kalabalığın önünde duran İhtiyar boğazında
dügümlenen hıçkırıkları basturarak ıleri varır da der ki:

İHTİYAR

Muhanedin kapısı duvar!
Günü gelir sen de gidersin, dünya kahr.
Behey zalım, orta yerde ölüm var.

Bu sözler Deli Dumrul'un bütün cinlerini başına derer.
Öfke ile ihtiyarın üstüne yürüyerek sorar:

D. DUMRUL

Ne demeye varır bu sözün?

İhtiyar, ilkin, Deli Dumrul'un dehşetle yerinden uğramış
kanlı gözlerine, gözlerinin tâ içine uzun uzun bakar, sonra
başını yere eğip susar.
Havada kahn, ağır, kara bir korku...
Korkunun içinde kalabalığın dış gıcırıltıları, sıkılmış yum-
rukları...
Uşaklardan biri daha fazla sabredemez, yerinden fırlar,
ihtiyarı omuzundan tutup sarsarak şöyle der:

I. UŞAK

Susma, cevap ver beyimize!

İhtiyar, başını kaldırır, bir Deli Dumrul'a, bir uşağına ba-
kar. Bir daha bakar, sonra der ki:

İHTİYAR

Ne cevap vereyim?
Hırs atına binenin vay haline!
Dilerim, Azrail çıkmasın yoluna..

Azrail sözü, öfke ile zaten için için kaynayıp duran Deli
Dumrul'u büsbütün çileden çıkarır. Azrail de kin oluyor?
Ünde, şanda Deli Dumrul'un öntüne geçmek kimin haddi-
ne? Koca dünyaya bir tek Deli Dumrul yetmez mi? Deli
Dumrul'un dünyasında başkasının adı anılır mı?
Gururunu, öfkesini sesinde tophyarak İhtiyara scrar:

D. DUMRUL

Bre, kim bu Azrail dediğin?
Durup durup methelediğin?
Keskin kılıçlı bezirgân mı?
Kati bilekli bir pehlivan mı?

İhtiyar birşey söylemek isterse de Deli Dumrul hemen
öner:

Ben nicelerin kellesini uçurmuşum!
Bir vuruşta gövdesini yere geçirmişim!...
Azraile selâm söyle,
İşte meydan, işte ben!
Kılıcım elde, gözüm yolda,
Beklerim akşama sabaha!
Var git bunu böyle söyle.

D. DUMRUL

İhtiyar, Deli Dumrul'un bu sözleri karşısında ne diyeceğini bilmez bir halde çevresine bakınıp dururken, Ağalarına yaranmak için her an fırsat kollayan uşaklar hemen öne atılırlar, birbirleriyle yarışmasına sunları söylerler:

UŞAKLAR

Ağamız esen yeli durdurur,
Ağı köpüklü aslana karşı varır!
Yüreği var tam dört çatal,
Bir Azrail'in sözü mü olur?

Bu sırada genç kadın, ağlamaktan yarı baygın, bitik bir halde, üç dört kadının yardımı ile çadırdan çıkar. İhtiyarlarla yanındakiler genç kadına yaklaşıp teselli etmeye çalışırlar. Çalışırlar ama, kara ölümün pençe vurduğu oir insana teselli kâreyleyler mi? Teselli kaybı buldurur, ölümün toprağa serdiğini tutar da ayağa kaldırır mı? Ahlarla, iniltileyle dövünüp duran genç kadın, yaralı yüreğinden kopup gelen acı ile gene başlar:

GENÇ KADIN

Kara düşler gördüm,
Uyanıp hayra yordum.
Gitti dal boylum elden, oyl!
Ölmeden mezara girdim.

Deli Dumrul bu ağacı duyunca birden döner, çatılmış kas-ları, hançer gibi sivri, keskin bakışlarıyla sesin geldiği yöne bakar. Çadırın yanında kadınlar kalabalığını görür, sert adımlarla yürüyüp yanlarına varır, tepeden sorar:

D. DUMRUL

Ne dövünür bu güzel? Dardı ne?

İhtiyar, omuzu üstünden bakarak cevap verir: :

İHTİYAR

Eri öldü tazecik,
Gelinlik kınası solmadan..

D. DUMRUL

Kim öldürdü erini?
De hele azıcık.

İHTİYAR

Al kanatlı Azrail..

D. DUMRUL

Azrail dediğin adam mı öldürür?

İHTİYAR

Adam öldürür, ocak söndürür..

D. DUMRUL

Benim ülkemde!
Benden gizli, benden izinsiz hem de!..

İHTİYAR

Azraile izin gerekmez.
Buyruk ona Yüceden gelir,
Girdiği kapıdan eli boş çıkmaz.

D. DUMRUL

Ya ben? Ben çıkar mıyım?

İHTİYAR

Sen kul, o Azrail,
Onunla başetmek zor.

Cihanda başedemeyeceği, yumruğu ve öfkesi önünde baş eğdiremeyeceği kimselerin de bulunabileceğine akli yatmayan Deli Dumrul, var gururunu tavırlarına, edasına ve rerek coşar:

D. DUMRUL

Sür dağlara, kurda kuşa sor,
İN düz ovaya, ağlamışa gülmüşe sor!
Ben kimim, niceyim, o zaman bil.
Deli Dumrul'un üstüne doğar güneş,
Yağmur yağar Dumrul için,
Yel eser Dumrul için!
Gökte kanat çırpar,
Dalda dil döker kuşlar,
Dumrul için!
Otlar Dumrul için yeşerir,
Türlü yemişlerini ağaçlar
Dumrul için verir!
Arı bal yapar Dumrul için!
Analar oğlunu öper, Dumrul için!
Kızlar allanır pullanır,
Salına salına pınara varır,
Dumrul için
Yedi iklim dört bucakta herkes beni bilir.
Bir kötü Azrail'in sözü mü olur?

Deli Dumrul'un böyle deli deli coşup taşması, insanlık bendini yıkıp aşması; gururdan, kibirden başı döntüp sarhoşlaşması, iç ölüm acısı ile ezim - ezim ezilen ihtiyara şu sözleri söyler:

İHTİYAR

Yığıtsın, ersin
Dağa taş, kurda kuşa ferman eylersin,

Korkmadan düşünür, korkusuz söylersin..
Gene de dilerim,
Felek devranını ters döndürmiye,
Çalıp kapımı Azrail,
Senin de ocağımı söndürmeye..

Ne demek olur bu? Deli Dumrul'un ocağını söndürecek
kişi daha anasından doğmamıştır!
İhtiyarın sözleri tepesini attırır. Gururla büsbütün şişe-
rek der ki:

Benim ocağımı söndürmek ha?
Ben onun ocağını söndüreyim de görsün!
Hangi ilde yaşar, de bana,
Varıp sorayım hesabını bir!
Nice olurmuş kıymak cana,
Varıp sorayım hesabını bir!

İHTİYAR

Boşa yorulma beyim yiğit,
Onun ili yoktur, varılmaz,
Azrail'den hesap sorulmaz.

D. DUMRUL

Ben sorarım!

İHTİYAR

Göz görmez, el ermez,
Ona derler ölüm meleği,
Tuzağa düşmez, kapana girmez;
Boşa yorarsın kendini.

Cihanda Deli Dumrul'un gözünün görmeyeceği, elinin er-
miyeceği hiçbir şey yoktur, olamaz da!
Güçlünden, kuvvetinden habersiz ihtiyara içerler de der
ki:

D. DUMRUL

Bana da Deli Dumrul derler! !
Bir dediğim iki olmaz,
Öfkem kabarmasın hele,
Ne edeceğimi kimse bilmez.
Haydi, söyle!

Ne söylesin? Tevekkeli değil, anlamaza laf anlatmak,
deveye hendek atlatmaktan beterdir dememişler. İhtiyar,
çaresizlikle yutkunup dururken, beri yanda inleşip duran
kadınlar kalabalığının arasından genç kadının yürek pa-
ralıyan ağıdı yükselir:

GENÇ KADIN

Sevdiği ölen nasıl yaşar?
Bu dünya murat dünyası değil,
Koskoca bir mezar.

Çevredeki kadınlar da bu ağıda katılır:

KADINLAR

Koskoca bir mezar!
Murat dünyası değil,
Koskoca bir mezar!

GENÇ KADIN

Gelinliğim kefenlik oldu,

Hevesim koynumda kaldı.
Azrail kalem tutmuş, yazar:
Bu dünya murat dünyası değil,
Koskoca bir mezar!

KADINLAR

Koskoca bir mezar!
Murat dünyası değil,
Koskoca bir mezar!

Acı yaşlar dökken kadınların yamacında yığılık damarı
bütün bütün kabaran Deli Dumrul meydana atılır, katı
bilekli yumruğunu şakarak der ki:

D. DUMRUL

Komam bunu Azrail'in yanına!
Mertlik yakışır Deli Dumrul'un şanına.
Ahtim olsun ey can ahcı,
Gireceğim kanıma!

Ağalarına yaranmak için her fırsatı bir ganimet bilen
uşaklar hemen Deli Dumrul'un çevresini alırlar:

UŞAKLAR

Yok seni yolundan çevirecek kuvvet,
Ağlatırlar ağlatanı elbet..

Deli Dumrul kabına hiç sığmaz gayri:

D. DUMRUL

Yurdumda gözyaşı akılmıyacak bir daha,

Azrail toprağıma ayak basmıyacak! !
Tazecik gelinler dünyasına küsmiyecek.
Yurdumda gözyaşı akılmıyacak bir daha.
Yürüyün yığıtlerim!
Kimimiz şu tepeye, kimimiz şu dağa,
Sağ çıkarmıyalım Azrail'i sabaha!

UŞAKLAR

Kimimiz şu tepeye, kimimiz şu dağa,
Sağ çıkarmıyalım Azrail'i sabaha!

Önde Deli Dumrul, ardında uşaklar, eğri uçlu kılıçlarını
çekerek başı bulutlara gömütlü uzak dağlara doğru sert
adımlarla yürürler. Yaşlı gözlerin hayretli gidenlerin pe-
şinden uzadıkça uzar.. Derken, Deli Dumrul'a bir hal
olur, kıvrantlar içinde toprağa bağlanıp kahr. Yürümek
ister yürüyemez, bağırarak ister bağırılmaz. Kolu kalk.
maz, soluğu çıkmaz olur. Daha fazla dayanamayıp selvi
kavak gibi boylu boyunca yere serilmek üzere iken, uşak
lar hemen omuzlayıp tutarlar, düşmiye bırakmazlar. İçle-
rinden biri merakla sorar:

I. UŞAK

Noldu ağam, neyin var?

II. UŞAK

Sarardı birden yüzün..

III. UŞAK

Tartmaz oldu geniş omuzlarınızı dizin.

Deli Dumrul güçlükle soluyarak kendini bir an toparlar, söyle der:

D. DUMRAUL

Gözüm karardı, bilhoş oldum,
Soluğum düğümlendi şurama,
Ben de bilemedim, noldum..
Oturtun beni.

Oturturlar. Deli Dumrul yakasını bağrını açmak ister, beceremez. Uşaklar yardım ederler. Deli Dumrul derin derin solur. Sanki gırtlığını biri sıkıyor gibidir. Uşaklar dan biri elini ağasının altına götürerek :

IV. UŞAK

Alında boncuk boncuk soğuk ter..

D. DUMRUL

Su! Bir yudum su!
Başıma gelmemiştii hiç böyleli..

Şahbaz ayaklı biri fırlar, çadırdakilere bir bakraç su alır gelir. Deli Dumrul bakracı yakalayıp bir hamlede içecekmiş gibi ağzına götürürse de içemez, yeniden fenalaşır. Uşaklar bakracı alırlar. Bu sırada derinden, kalın sesli bir ihtiyarın sevimli kahkahaları işitilir. Hepsii de anide sesin geldiği yöne dönerler. Bir an sonra, gerideki top ağaçların arasından saçı sakalı ak, temiz ve yadırgı kıyafetli, nür yüzlü, geniş omuzlu bir ihtiyar tembel adımlarla çıkagelir. Elinde küçük bir kafes, kafesin içinde ölü bir kuş vardır. Deli Dumrul'a yaklaştıkça ihtiyarın

kahkahaları alaylı bir eda alır. Deli Dumrul bu alaylı kahkahaları duyunca öfkelenir. Toparlanır, uşaklarının yardımı ile ayağa kalkar, ihtiyarın yamacına dikilip dik dik bakar. Uşakları bu anın şaşkınlığı içinde ne edeceklerini bilemezler. Deli Dumrul kuş kafesine de bir göz attıktan sonra mecalsiz mecalsiz sorar:

D. DUMRUL

Kimsin, kimlerdensin?
Ne gezersin ülkemde?

Nür yüzlü ihtiyar yolcu, insanın içini ısıtan bir yumuşaklıkla cevap verir:

YOLCU

Bir garip yolcu..

D. DUMRUL

Nerden gelip nereye gidersin?

YOLCU

Gündüzden geceye,
geceden gündüze..

Deli Dumrul'la uşakları bu sözün kilidini açamazlar. Açamadıkları için de kara kara bakışırlar. Nihayet Deli Dumrul der ki:

D. DUMRUL

Aklım ermez benim kapalı söze,
Sıkma canımı, açık konuş.

Can sözü, yolcunun yüzünü bittin bittin nûrlandırır. Muş-
tuların en sevindiricisini duymuş bir insanın hali ile şun-
ları söyler:

YOLCU

Can! En sevdiğim kelâm,
Canda gizli bu âlem.
Can! Tenin lezzeti,
Can! Tanrının nimeti,
Can! Yalan dünyanın gerçek serveti.
Can! Dar gelir âleme ,görünmez göze.

Uzun boyu, kalın ensesi üzerine oturtulan iri kafasının içi
sel suyu gibi bulanık Deli Dumrul birden öfkelenir:

D. DUMRUL

Bir vuruşta yere saplarını şimdi canını !
Masal okuma bize,
Doşdoğru konuş.

Yolcu, aynı yumuşaklık, aynı sıcaklıkla şöyle der:

YOLCU

Bir garip yolcuyum dedim,
Can üstüne bir türkçüklük söyledim,
Ne var bunda kızacak?

D. DUMRUL

Birak gevezeliği! Nedir bu kafes, bu kuş?

Yurdumda ava mı çıktın yoksa,
Haberim olmadan, iznimi almadan?.

Yolcu, akıllı adamı bile çileden çıkararak bir gültümseme ile
cevap verir:

YOLCU

Bu kafes tendir yığdım,
Bu kuş can!
Kuşsuz kafes, cansız insan!
Diyesim şu ki, ince iştir yaşamak.

Bu kapalı sözler Deli Dumrul'un kuşkusunu büsbütün art-
tırır. Güleç yüzü yolcuyla öfke ile kolundan kavrar da şö-
yle der :

D. DUMRUL

Hey, bana bak!
Gözüm tutmadı seni,
Toprağım da yadırgadı gölgeni.
Söyle, adın ne, kimsin?

Yolcu, kolunu Deli Dumrul'un pençesinden kibarca çekerek
cevap verir:

YOLCU

Adım...
Adımı söylemek övünmek olur,
Her nefes alıp veren beni bilir.

D. DUMRUL

(İrkilir)
Şeytan dedikleri sen misin yoksa?

YOLCU

(Güleç yüzlü daha da ışıklanır)

Şeytan..?
Sözüme kulak ver öyle ise:
Bir yiğit dünya benim dese,
Çıkırsa hurs tahtına otursa...

D. DUMRUL

Oturur a.

YOLCU

Kuru çay üstüne bir köprü kursa...

D. DUMRUL

Kurar a.

YOLCU

Gelip geçenden bağ olsa..

D. DUMRUL

Ahr a .

YOLCU

Tutup deryayı ovaya dökse...

D. DUMRUL

Döker a.

YOLCU

Bir vuruşta dağları derelere yıksa...

D. DUMRUL

Yıkar a.

YOLCU

Merdiven kurup güneşe çıkırsa...

D. DUMRUL

Çakar a.

YOLCU

Ben de gelip şöyle bir dokunsam,
Vaktin tamamıdır gayri desem,
Tutar elleri tutmaz omur,
Görür gözleri görmez,
Bağlanır dilleri, çözülmez.
Ten kafesi boşalır,

Ardında kala kala
Kocaman bir pişmanlık,
Bir kuru feryat,
Ve soğumuş bir ceset kahr.

Yolcu böyle deyince, Deli Dumrul'la uşakları kuşkulı gözlerle şöyle bir bakıştılar. Sonra Deli Dumrul pesten sorar:

D. DUMRUL

Bre, Azrail dedikleri sen olmyasın?

YOLCU

Dilerim, korkular içinde kalmyasın..

D. DUMRUL

Söyle! Sen misin can alıp adam öldüren,
Ocakları söndüren?

Yolcu, gururdan, kibirden uzak; tatlı, sıcak, hem de yumuşak bir deyişle cevap verir:

YOLCU

Canı veren alır canı,
Ben bir emir kulu..
Bilmedi can kıymetin insanoğlu,
Har vurup harman savurdu zamanı.
Ömür ne mirastır, ne ganimet,
Can derim can, Deli Dumrul,
İnsana verilmiş bir emanet..

Ecel kapiya gelende,
Vaktin tamam olduğun bilende,
Bir titremedir başlar
Körpe tende, harap tende..

Yolcu ile Deli Dumrul'un deyişip söyleşmelerini baştan-beri gözleyip dinliyen çadır etrafındakiler son beyitleri aynen tekrar ederler:

ÇADIR HALKI

Ecel kapiya gelende,
Vaktin tamam olduğun bilende,
Bir titremedir başlar
Körpe tende, harap tende..

Bu sırada genç kadının ağıdı yeniden göklere yükselir:

GENÇ KADIN

Ölümler içinde kalmışız,
Bu dünya yalan dünyası,
Yalanlar içinde bunalmışız.
Kim kimi tanıır?
Mutluluğa kim inanır,
Bu gözyaşı ülkesinde ?
Uçtu kuşum kafesinden,
Bir iz bile kalmadı nefesinden..
Mutluluğa kim inanır?

Çadır halkı bu son beyitleri de yankılar:

ÇADIR HALKI

Ölümler içinde kalmışız,
Bu dünya yalan dünyası,
Yalanlar içinde bunalmışız.

Bu sözlerdeki küskünlük, çaresizlik Deli Dumrul'un ka-
nına hız, sesine sertlik verir. İri yumruğunu gökyüzüne
doğru uzatarak der ki:

D. DUMRUL

Beni bunaltanı ben de bunaltırım,
Öcümü komaz alırım.
Dünya benim, can benim
Ben dilediğim zaman ölürüm!

Yolcu, Deli Dumrul'un bu deyişine ilkin alaylı kakhaha-
larla, sonra da şu sözlerle karşılık verir:

YOLCU

Gülerim!..
Can tenden buyruk almaz,
Kim, nerede, nasıl, ne zaman?
Benden gayrısı bilmez.

D. DUMRUL

Kızdırma kafanı ihtiyar,
Yaşın yetmiş, işin bitmiş;
Hepi topu bir sıkımlık canın var!
Çek git şurdan edebinle..
Yığıtlık bende kalsın,
Bilmiyen varsa bilsin,
Bağısladım sana seni!
Çek git şurdan edebinle..
Hem kulağına küpe olsun,
Serme sakın bir daha
Yolumun üstüne gölgeni.

YOLCU

Sayı ile ölçülmez benim yaşam,
Ben ayla, güneşle kardaşım.
Gecede, gündüzde,
Baharda, kışta, yazda,
Dağda, ovada, denizde.
Kadında, erkekte, kızda,
Köşesine çekilmiş yalnızda,
Işık saraylarda, karanlık dehlizde,
Her yerde, her ân
Vakti gelince heman
Çeker alırım emanetini;
Emanetin adı : CAN!

Deli Dumrul'un deli kanı beynine fırlar:

D. DUMRUL

Zor alırsın! İşte meydan!
Uzat elini de göreyim seni! !
Ne beklersin? Haydi, davran!
Anandan doğduğuna pişman edeyim seni!

Deli Dumrul böyle der, öfkeden kızaran gözleri, birbirine sürten dişleri ile yolcunun üstüne yürür. Yolcu geriler. Uşaklar bu hale hayretle bakar. Yolcu rahat, emin, yumuşak bir eda ile şöyle der:

Doğacak günün var daha,
Yiyecek ekmeğin, içecek suyun,
Uyunacak uykun var.
Hele tükensin kazanda aşın,
Kalmasın görülecek düşün...

D. DUMRUL

Ne? Bana gözdağı vermek ha?
Gel öyle ise, ben tüketeyim senin aşını,
Bitireyim şuracıkta işini!

Deli Dumrul kalın kabızlı kılıcını çekip var hıncı ile yolcuya hamle ederse de, yolcu, herkesi hayrette bırakan bir çeviklikle bu hamleyi boşa çıkarır. Deli Dumrul köpürür, küplere biner. Yolcu, selâmette alaylı alaylı gülmektedir. Vurduğu yerden ses getiren, aç aslana hükmettin geçiren, kalın kabızlı kılıcını öfkesinin üstünde bileyip karatoprağa al kan içiren, bir narada var hasmını yok eden; varışında yelden hızlı, vuruşunda pek gözelli,

kırışında amansız, gazabında zamansız Deli Dumrul şöyle bir toparlanır da der ki:

Bana da Deli Dumrul demesinler,
Sermezsem eğer leşini!
Sıkı dur ihtiyar!
Gözüm karardı artık...

Elinde kılıç, içinde hıncı, döner uşaklarına:

Durmayın öyle alık alık,
Öğün beni, koltuklayın!
Artsun gücüm kuvvetim,
Bu can alıcıyı yoketmektir niyetim!

Uşaklar korku ile şaşkınlık arasında bocalamaktadırlar. Yolcu ise, selâmette hâlâ gülmektedir. Deli Dumrul daha da öfkelenir, uşaklarına bağırır:

Ne susarsınız uşaklar?
Dilinizi mi yuttunuz?
Samrım, ayaküstü ölüp gittiniz!
Bağırın da yaşadığınızı bileyim.

Bu sözler yolcunun alaylı kahkahalarına daha çok alay katar. Beri yanda Deli Dumrul da öfkesinden ha kudurdu, ha kuduracak gibi olur, yolcuya şöyle der:

Bil ki bu son gülüşün,
Kargalara yem olacak leşini!

Bu sırada, korkunun bağladığı dilleri az buçuk çözülen uşaklar ağlamsı ağlamsı şöyle mırıldanırlar:

UŞAKLAR

Ağamız Deli Dumrul,
Yiğitlikte teksin,
Az gelir sana bir Azrail!
Kaldır kılıcım, var ileri,
Sana karşı duran cezasını çeksin.

Bu sözlerle bileğinde kuvveti, bakışlarında hiddeti daha da artan Deli Dumrul, hâlâ gülmekte olan yolcuya der ki:

D DUMRUL

Dahi böyle gülemiyeceksin,
Kimseden can alamıyacaksın;
Karatopraklara karıştıracağım seni,
Yeryüzünden sileceğim gölgeni!
Cihanda bir daha ölüm olmayacak!
Herkesin hakkıdır diyorum,
Dilediği kadar yaşamak...

Durmadan gülen yolcunun alaylı kahkahaları Deli Dumrula oklar gibi saplanmadadır. Deli Dumrul'un öfkesi son haddine varır, yolcuya kükrer:

Seni ak sakallı bunak!
Karşında durmuş gülersin ha?
Bencileyin, bir yiğitle alay edersin ha?
Kolla kendini,
De göster de göreyim şimdi fendini!

Yayından fırlayan ok hızı ile, elindeki kılıçla yolcuya doğru atılır. Atılır ama, ikinci adımda ayakları dolastığı için burnu üstü kapaklanır. Uşaklar, Ağalarını selvi kavak misali boylu boyunca yere uzanmış görünce neye uğradıklarını bilmezler. Ne gülebillerler, ne de ağhyabilirler.. Deli Dumrul kara yere yapışıp kalmıştır. Diri desen değil, ölü desen belli değil. Neden sonra uşakların aklı başına gelir, yolcuya bakınırlar. Gelgelelim, yolcunun yerinde yeller esmektedir. Yalnız, tâ uzaklardan alaylı kahkahaları işitilir. Derken, Deli Dumrul'un usul usul kımıldadığı, kalkmaya çabaladığı görülür. Uşaklar şaşkınlık içinde hemen yardımına koşup doğrulturlar. Deli Dumrul acıyan yerlerini oğuşturarak çevresine bakınır, yolcuyu göremeyince sorar:

Sıkıyı görünce kaçtı değil mi?
Ah, düşmiyeydim de göreydl.
Kurtardı bu seferlik yakasını elimden,
Hele göreyim bir daha geçsin ilimden..

I. UŞAK

Seni doğuran ana bir daha doğurmaz.

II. UŞAK

Aklı varsa gayri bu topraklara girmez.

III. UŞAK

Geniş dünyayı dar ettin Azrail'e!

IV. UŞAK

Yaylısın ünün şardan şara, ilden ile.

BÜTÜN UŞAKLAR

Yayılsın ünün şardan şara, ilden ile.
Deli Dumrul ekşi suratla ayağa kalkar. İrağı, yakını söy-
le bir süzer. Uşaklardan biri yerdeki kılıcı alır, Ağasına
uzatır. O da kılıcını kavrır, meydanda döne döne söyler:

D. DUMRUL

Güçlü olmalı kişi,
Güçtür bitiren her işi.
Can bizim, cihan bizim!
Akmyacak gayri gözyaşı.

Uşakların dili büsbütün çözülür:

UŞAKLAR

Azraili korkuttun,
Tuttun, ülkenden attın!
Bir başına ölüme yettin,
Hakettin alkış.

Söz de, meydan da gayri Deli Dumrul'undur. Ne dilini,
ne elini bağyabilirsiniz.

D. DUMRUL

Kuşlar iznimle uçar,
Aç aslana hükümüm geçer,
Bana derler Deli Dumrul,
Kılıcım kelle biçer!

Uşaklar böyle zamanda konuşmazlarsa ne zaman konu-
şurlar? Gün bugün, dem bu dem...

UŞAKLAR

Büyük olur büyük dalın gölgesi,
Deli Dumrul yiğitlerin kalesi,
Can baş koyduk ağamızın yoluna,
Ağamız ağaların ağası..

Deli Dumrul önde, uşaklar arkada, uzaklara doğru yü-
rürlerken bir ağızdan şu beyitleri söylerler:

HEPSİ

Güçlü olmalı kişi,
Güçtür bitiren her işi.
Can bizim, cihan bizim,
Akmyacak gayri gözyaşı.

BİRİNCİ BÖLÜMÜN SONU

İKİNCİ BÖLÜM I

Yeryüzünün en güzel günlerinden biri. Güneş sebil olmuş, dağa taş, ovalara yaylalara, akar sulara, akmaz sulara; uzayıp giden yollara, yeşil yapraklı dallara cömertçe dökülür. Kurtlar kuşlar, çiçekler otlar yaşama zevinci içinde mest.

Deli Dumrul, çadırında dört uşağı ile oturmuş, yeme içme âlemi yapmadadır. Giyimli kuşamlı beş dilber esir kız, yere kurulu sofranın çevresinde güle büküle hizmet etmededir. Deli Dumrul elindeki altın kupadan bir yudum daha aldıktan sonra uşaklarından birine şöyle der:

D. DUMRUL

Söz tele dökülsün,
Al eline kolca kopuzu,
Kalmasın yürekte sızı,
Esir kızlar bir dönsün, iki bükülsün!

Uşaklardan biri hemen kalkar, direkté asılı duran kopuzu alır, çalmıya başlar. Oynak havanın ahengine uyan esir kızlar da çadırın önünde oynamıya koyulurlar.

KOPUZU ÇALAN

Sözli saza katarız,
Gamı kederi atarız,
İçmeden sarhoş olur,
İçer ayık yatarız!

HEPSİ
İçmeden sarhoş olur,
İçer ayık yatarız!

Deli Dumrul coşar, keyfe gelir:

D. DUMRUL

Altın kupada kırmız,
Güzel sevmektir işimiz,
Dört mevsimin dördünde
Dumanlıdır başımız.

HEPSİ

İçmeden sarhoş olur,
İçer ayık yatarız!

Kupaları tokuşturup içerler. Deli Dumrul'un coşkunluğu gitgide artar:

D. DUMRUL

Can bizim, cihan bizim
Geri dönmez benim sözüm,
Doldur kupamı sarı kız,
Yanar aşk içre özüm..

Kızlardan sarışını oyunu bırakır, Deli Dumrul'un kupasına içki doldurur. Dumrul gene içer. Bütün keyfe gelerek yerinden fırlar, Yanında duran kıza der ki:

D. DUMRUL

Tut elimi benli dilber,
Bu dünya bize yeter!
Gel oynayalım karşı karşı,
Sarı telde bülbül öter.

Deli Dumrul'la Sarı Kız öteki kızların arasına katılır, başlarlar hep birlikte oynamaya. Ahenk son haddine varar. Derken, Dumrul yorulur, gidip yerine oturur. Kızlar bir süre daha oynarlar. Bir ara Deli Dumrul'un sesi yük- selir:

Hele durun! !

Saz da, oyun da durur. Buyruğun ardını beklerler. Deli Dumrul buyurur:

**Kupaları doldurun,
İçelim!**

Esir kızlar bir sıkımlık belleriyle bir o yana, bir bu ya- na süzülüp ince narin elleriyle altın kupalara içki doldu- rurlar. Deli Dumrul'un okşayıcı çimdikleyici bakışların- dan cesaretlendikleri için de bir ağızdan şu beyitleri dö- kerler:

KIZLAR

**Görmedik senin gibisini,
Silip atmışsın ülkenden
Azrail'in gölgesini!**

Uşaklar övgüde geri kahr mı? Hemen onlar da yapışır- lar söze:

UŞAKLAR

**Ağamızın gözü kara,
Hükümü geçer dağlara taşlara!**

İçki sarhoşluğuna gurur sarhoşluğu da katılınca başı bü- tün bütün dönen Deli Dumrul bir daha buyurur:

D. DUMRUL

İçelim!

Boşalıp dolan kupalar bir daha dolmak için bir daha bo- şalır. Deli Dumrul dünyanın yaratıldığına, kendisinin de bu dünyaya sahip olduğuna kıvanıp sevinip dururken, sözü esir kızlar alır, bakalım ne der:

KIZLAR

**Güzel, yığıdın hakkı,
Sevmeli, sevimli,
Çalıp oynayıp gülmeli,
Ölümden ötesi yok ki.**

Uşaklar geri kalmak isterler mi?

UŞAKLAR

**Güzel, yığıdın hakkı,
Sevmeli, sevimli.**

KIZLAR

**Yurdunu yurt bildik,
Seni yığıt bildik, mert bildik,
Sevmedin ağladık, sevince güldük,
Murat aldıkça yığıdım, senden aldık,
Kara gözlü, geniş omuzlu,
Katu bilekli, yahnı sözlü,**

Cihan sana hayran
Kadını, erkekli, kızlı.

UŞAKLAR

Cihan sana hayran
Kadını, erkekli, kızlı.

Kızlar açıldıkça açılır:

KIZLAR

Sen varken ölüm yok!
Senin lütfun ölümsüz yaşamak!
Akmyacak gözyaşı bir daha,
Yasak gayri Azrail'e bu toprak!

UŞAKLAR

Akmyacak gözyaşı bir daha,
Yasak gayri Azrail'e bu toprak!

Bunca övgüden Deli Dumrul'un başı dönmez mi? Hem öyle bir döner ki, kendi kendine herkesten çok hayran olur. Olur da der ki:

D. DUMRUL

Güçlü olmalı kişi,
Güçtür bitiren her işi.
O gün, bugün
Ülkemde bayram, düğün..
Senin Azrail dediğin
Giremez gayri bu topraklara!

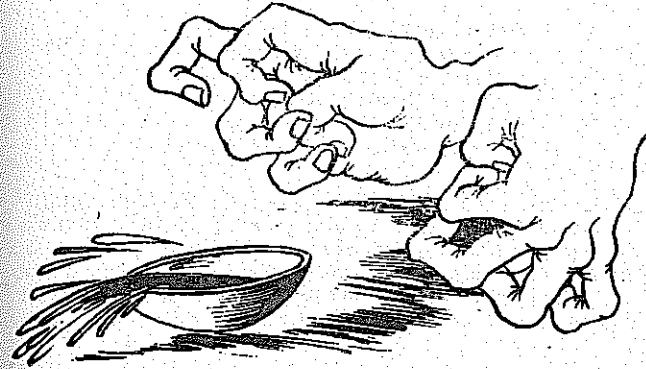
Hele girsin de göreyim,
Aldığı canların hesabını sorayım,
Tutup leşini yerlere sereyim!
Bana derler Deli Dumrul,
Az gelir öfkeme bir Azrail!
İçelim!

Uşaklarla kızlar, Deli Dumrul'u bam telinden yakalar:

UŞAKLAR - KIZLAR

Sana derler Deli Dumrul
Az gelir öfkene bir Azrail!
İç yığdım, iç aslanım, iç
Dünya görmemiştir senin gibisini hiç!

Sıkı bilekleriyle kavradıkları kupalarını kaldırırlar. Tam içmek üzere iken Deli Dumrul'a bir hal olur, kupası elinden yere düşer, kıvrınmaya başlar. Ötekiler hemen etrafını alırlar, göğsünü bağrını açmaya çalışırlar. Bu sırada ötelelerden Yolcu'nun o mahut kahkahaları duyulur. Cümlesi bir ân, donmuş gibi durup korku ile kulak kabartırlar. Yolcu'nun, görünmezden söylediği şu sözler duyulur.

YOLCU

Kara taş üstünde kara karınca,
Karanlık gecede beni görünce,
Verir emaneti usulcaık,
Biter kavga döğüş toprağa girince.

Deli Dumrul bunu duyunca kurulu yay gibi yerinden fırlar, korkulu bir hayretle kendisine bakan uşaklarına şöyle der:

D. DUMRUL

Nerde kılıcım?
Ne bakarsınız yüzüme öyle?
Alacağım bu kez öcüm.

Yolcu, elinde kılıfı kafesiyle uzaktan görünür. Esir kızlarla uşakların korkuları daha da artar. Yolcu güvenli adımlarla hem yaklaşır, hem de şunları söyler:

YOLCU

Bir kardeş sofrası bu dünya,
Türlü nimetlerle bezenmiş,
Yaratan özendiğçe özenmiş,
Buyur demiş insanoğluna,
İnsanoğlu kör, susuz, aç,
Hilede usta, merhamete muhtaç.

Korkusuna dizgin vurabilen uşaklardan biri Deli Dumrula kılıcını uzatır. Esir kızlarla ötekiler olacağı merakla beklemektedirler. Deli Dumrul, elinde kılıç, çadırının önüne fırlar. Yolcu, orada bulunanların varlığından haberi değilmiş gibi davranır. Deli Dumrul öfkesini, hıncını bileğinde toplayarak ona doğru atılmak üzere iken, fena-

laşır, düşecek gibi olur. Bu hâl uşaklarla esir kızların meraklı, korkulu bakışlarından kaçmaz. Daha yakına gelmiş bulunan yolcu tekrar söze başlar:

Anda gizli zaman,
Zaman içinde can!
Bunca güzellikler ortasında gafil,
Ömrü heba eder insan.
Gücünü tükenmez sanır,
Gün olur, yaşamaktan usanır,
Kuş uçu mu kafesinden
Geride bir uzun «Ah!» kalır.
Dal kurudur, yeşerir,
Çiçek açar, meyva verir.
Bu dünya aşk dünyası,
Ölümlü dediğin elde bir.
Toprağa düşen tohumu bak,
Tohumun hasreti yeryüzüne çıkmak;
Ömür insana verilmiş fırsat,
Yürek ister insanca yaşamak.
Azrail'in sözü
Ürkütmesin sizi,
Bir can eksilecek içinizden,
Sönecek birinin yıldızı.

Böyle der, döner, Deli Dumrul'a doğru yürür. Dumrul, elinde kılıcı ile bir ân donmuş gibi olduğu yerde bakakalır. Yolcunun iyice yaklaştığını görünce, öfke ile kılıcını kaldırıp vurmak ister. Fakat, yolcunun gayet zarif bir el hareketi üzerine kılıcını fırlatır, kıvrantılar içinde yere düşer. Bu hali gören esir kızlarla uşaklar korkarak sıvışıp gözden kaybolurlar. Yolcu, o mahut kahkahalarıyla hem güler, hem de şöyle der:

Vaktin tamam Deli Dumrul,
Alımya geldim emaneti!
Can diler senden Azrail.

Ayağı suya eren Deli Dumrul yattığı yerde kıvranarak
yalvarmaya başlar:

D. DUMRUL

Bilemedim,
Rüzgâra gem takılmaz imiş,
Seninle başa çıkılmaz imiş,
Bilemedim.
Dökmesi büyük dağlarımız olur,
O dağlarda bağlarımız olur,
O bağların kara salkımlı üzümü olur,
O üzümü sıkırlar al şarabı olur,
Al şaraptan içen esrük olur.
Şaraplar içtim duymadım,
Ne söyledim bilmedim,
Beylikten usanmadım,
Yiğitliğe doymadım,
Medet, ey ulu Azrail!
Bir tene bir can çok değil,
Bağışla canımı..

YOLCU

Vaktin tamam!
Tükendi kazanda aşım,
Kalmadı görülecek düşün,
Ben yalvarmadan anlamam.

D. DUMRUL

Kara saçım ak ola,
Dizlerim titriye, belim büküle,
Dünyadan hevesimi alayım hele..
Kıyma camına Azrail, medet!

Pişman olandan umut kesilmez elbet.
Bağışla!

YOLCU

Pişmanlık ömrü uzatmaz,
Dünya kanaat ehline yeter,
Hırs güdene yetmez.
Ömür dediğim ıtsattır,
Fırsat dediğim kuş..
Bir de bakarsın ki,
Fırsat kuşu kanatlamp uçmuş!
Gerl dönmez bir daha,
Yalvarmak yakarmak boş.
Vaktin tamam!
Sağ çıkamazsın sabaha...

Kişi, iş isten geçmeden aklını başına devşirmeli. Hele son pişmanlık kapınızı çaldı mı, beterin beterine uğradınız demektir. Yeliniz eser, güneşiniz doğar, yağmurunuz yağarken devranınızı stürmiye bakın. Dipsiz karanlığın kenarına varan yolun dönüşü yoktur, bunu da bilin. Deli Dumrul, bunu vaktinde bilmediği için karararı gözleri, son pişmanlığın çökerttiği omuzları ile doğrulup kalkar. Durmadan uzaklaştığı dünyaya bir şöyle bakar, bir böyle.. Aklü başına gelir gibi olur ama, ne çare.. Tavşan yamaca geçti bir kere, Tutar, alnımı oğuşturur. Titreyen dizleri pişmanlık dolu gövdesini tartmaz, düşecek gibi olur. Döner, dünyaya bir daha bakar. Sonradan sonra da gazel misali dudaklarından şu beyitler çıkar:

D. DUMRUL

Tadına bakmadığım meyva,
Koklyamadığım çiçek,
Çam dallarından süzülen rüzgâr,
Gündüzünde güneş, gecesinde yıldızlar..
Canım dünya!
Ya başı dumanlı akça dağlarım,

Güvercin tüyü bulutlarım,
Karlarım, yağmurlarım,
Kaba düşeklerde sıcacık uykularım...
Gürtül gürtül akıp giden,
Kuru dalı yeşerten,
Bağrı yamık yolculara can veren,
Gün ışıklı, yıldız ışıklı sularım...
Kırlangıç kanatlarında gelen baharlarım,
Sarı başaklı yazlarım,
Göremeyecek sızi bir daha
Şu benim delikanlı gözlerim.

Yolcuya yaklaşip yalvarır:

Söz veriyorum sana,
İyilik için yaşayacağım,
Güzellik için, doğruluk için,
Dahi kalırsam dünyada.
Bir mertlik et, beni sına.

Fırsat kuşu aynı dala iki keré konar mı? Ah ile, eyvah
ile pişmanlık yangını söner mi?
Yolcu, Deli Dumrul'un dediklerini dinler dinler de der ki:

YOLCU

Dünya doyurmazsa toprak doyurur,
Can teni, ten kendini kayırır.
Gününde akıllanmıyan kişi,
Sonunda beni görür, yalvarır.
Netsem neylesem boş...
Ah, bu gafil insanoğlu!
Dört yanında hursa bağı,
Daha yaşarken ölmüş..

Can kaygısı, dünya sevgisi Deli Dumrul'u ağlamaklı eder.
Yolcuyu merhamete getirmek için daha çok yalvarır:

D. DUMRUL

Çiçekli dal kırılır mı?

Bir tökezleyince hemen
Cins atın başı vurulur mu?
Medet dilerim senden,
Ak günde kara toprağa girilir mi?
Nolur, ben ettim sen etme,
Körpecik camma el atma,
Sevenlerimi ağlatıp buzlatma,
Bağışla bana beni..

YOLCU

Bağışlamak?...
Ölümlü bağışlamaz!
Pişmanlık geç gelir yığdım,
O da Azrail'e işlemez.

Umudu kırık, boynu bükkük derin bir ah çeker. Pul pul
olmuş gözleriyle dünyaya bir daha nazar eder, sonra da
şöyle der:

D. DUMRUL

Göğün mavisini, dalın yeşilini,
Karaçalımın ak güllünü,
Başak denizinden esen bahar yelini,
Gülen çocuğu, ağhyan gelini,
Doğan günü, batan günü,
Sevdiğimin sıcacık elini,
Can tazeliyen gülüşünü;
Yarlı kara dağlarını saran,
Top top bulutların gelişini
Ya çam dallarımın sarı ışığında
Mavi şafaklarımın,
Ak sabahlarımın oluşunu
Göremeyecek miyim bir daha?

Birden dikleşir, sertleşir, son gücünü sesine verir de
der ki:

Hayır, olmaz!
Yaşamıyan ölmez!

Ben razı değilim buna.
Bırak yaşıyayım,
Hevesimi alayım dünyadan.

Yolcu, bütün umut kapılarının kapandığını belirten yu-
muşak görüntüslü bir kesinlikle karşılar:

YOLCU

Yaşarken yaşamalıydı..
Pişmanlık ömrü uzatmaz,
Sencileyin gafle
İki ömür dahi yetmez.
Vaktin tamamı.

Deli Dumrul, çıkmadık candan umut kesilmez düşünce-
siyle son bir defa daha yalvarır:

D. DUMRUL

Bilemedim,
Nolur, bağışla, bağışla beni!
Şimdi açıldı gözlerim,
Şimdi görür oldum evreni.

YOLCU

Çok geç..
Ölümün açtığı gözden
Hayır gelmez hiç.
Sana derim, Deli Dumrul!
Duy, işit beni!
Ben kendimi bildim bileli
Görmedim şu dünyadan akıltıca gideni.
Günü gelecek,
Aza çoğu bir olacak.
Ten kafesi boşalmış,
Kara toprakta kalacak.
Sözüm sana behey gafil,
Ömür dövuşmiye değil,
Sevişmiye yeter ancak!

Bilmedi insanoğlu bu gerçeği,
Bilmedi, ahmak!

Döne döne derim ki:
Toprağa giren tohumun derdi
Toprağın üstüne çıkmak!
Ya insan?..

Kör gelir, köttürüm gider
Bu toprak üstü cânım dünyadan..
Bunca güzellik ortasında şaşkın,
Unutmuş lezzetini yaşamının, aşkın,
Durmaz didişir.

Pişmanlık dediğin civanım,
Tavşan yamaca geçince gelir.
Dünya büyük, dünya güzel
Ama yaşamak sahipsiz..
İnsan ne varsa var demiş yürümüş, tamam
Hırsta, kıskançlıkta, kinde...

Ve işte kan içinde,
Gözyaşlarıyla sırlıskılam,
Korkulu bir rüya
Bu cânım, bu güzelim dünyal.
Burda kalır hazlar, güzellikler
Ötede aç böcekler, doymaz böcekler
Telâş içinde kıvıl kıvıl,
Kara toprağın karanlığında insanı bekler.
Açılverse karanlığın kapısı,
Koşar yeryüzüne,
Koşar gecesine gündüzüne,
Durmaz koşar ölümlerin hepisil!

Yolcu böyle der, eli ile ötekilere doğru bir takım garip işa-
retler eder. Önce, kara toprağın derinliklerinden gelen
karanlık uğultular işittir. Sonra başlar toprak çatlayıp
yarılmaya.. Her çatlaktan, her yarıktan kadınlı erkekli,
gençli ihtiyarlı ölümler fışkırır yeryüzüne! Kimi kefenli, ki-
mi üryan... Bir anda, dünyasına doymamış ölümlerle do-
lar çevre yan! Deli Dumrul'un hayretle, korku ile, deh-
şetle açılmış gözleri önünde; güneşe, dağa taş, otlara,

çiçeklere, ağaçlara; oturup kalkmaya, güllüşüp konuşmaya, gerinip esnemiye, yemek yiyip su içmiye, hayâl kurup düşünme, kısaca dünyaya ve yaşama hasret ölümler yeryüzüne bir daha kavuşmanın zevinci ile usuldan usuldan başlayıp öyle bir raksa koyulurlar ki, akar sular akmaz, uçar kuşlar uçmaz, eser yeller esmez olur! Olur da cümle canlılar toplaşır gelir, herbiri bu rakstan payına düşeni alır. Ölümlerin sevinçten çılgına dönüp rakstan başdöndürücü hızına kendilerini bütün bütün kaptırdıkları bir sırada Yolcu gene bir takım garip işaretler yapar. Yapması ile raks ta o anda birden duruverir! Kadınlı erkekli, gençli ihtiyarlı ölümler güneş dünyasından ayrılanın tarifsiz acısı ile istemiye istemiye, âdetâ sürüklenircesine gidip yarı toprağın yarığundan, çatlak toprağın çatlağından girer, gözden kaybolurlar. Derinlerden karanlık uğultular işitilir gene.. Yeryüzü eski halini alır. Ortada kala kala Yolcu ile neye uğradığını bilemeyen Deli Dumrul kalır. Deli Dumrul'un aklı başından bir gider, bir gelir.. Nice sonra kendini güçlükle şöyle bir toparlar, varıp Yolcunun önüne son takati ile bir daha yalvarmaya başlar:

D. DUMRUL

Ben onlara katılmak istemem,
Güneşime, yıldızama doymadan..
Kara toprağın karanlığına giremem,
Ayrılma beni can dünyasından,
Bağışla!

Bu yalvarışa Yolcu şu cevabı verir:

YOLCU

Tavşan yamaca geçti Dumrul.
Yaşamak, yaşamayı bilen hakta,
Zalimin, zorbanın, gafilin değil.

Deli Dumrul son yalvarışının da boşa gittiğini görünce büsbütün biter tükenir. Şöylece söylenir:

D. DUMRUL

Yanarım,
Yapamadığım iyilikler için.
Yanarım,
Doyamadığım güzellikler için.
Yanarım,
Gün ortasında sönen güneşim için.

YOLCU

Ömür fırsat,
Fırsat kuş..
Bir varmış bir yokmuş,
Fırsat kuşu
Ten kafesinden uçmuş!

Deli Dumrul acı yaşlar dökerek dünya ile vedalaşır:

D. DUMRUL

Ağaçlarım öksüz, dağlarım yetim.
Kırıldı kanadımın uçları.
Ne ettimse ben kendime ettim;
Sormadım ağlıyanın halini,
Doyurmadım açları.
Kuru çay üstüne köprü kurdum,
Acı söyledim, gönül kırdım.
Güçüme kuvvetime hayran,
Gecem düğün, gündüzüm bayram.
Yel olur eserdüm, şimşek olur çakardım,
Be yârenler, bu cihanda ben de vardım..

YOLCU

Sen gidersin, cihan kalır,
Ten toprağın, can benim,
Cümle canlılar bunu bilir.

Deli Dumrul, canlılar dünyasından gölgesinin yok olacağına gayri şeksiz şüphesiz inanır. Acılı, ağlamaklı bir deyişle şu beyitleri murıldanır:

D. DUMRUL

Güneş ısıtmıyacak gayri beni,
Rüzgâr saçlarımı dağıtmıyacak,
Altın kupamı elim tutmıyacak..
Anılmıyacak garip adım,
De gel inandır bakalım,
Bir zamanlar ben de yaşadım..
Bir büyücek yalan
Kişinin ardında kalan.
Bilinirken bilinmezim bundan öte,
Mezarımda yeşil yeşil otlar bite..
Tükendi yazım güzüm,
Kalmadı umut baharında kışımada,
Kara kuşlar tüneye mezar taşımada..
Yağmur gayri bensiz yağar,
Gün doğar benden habersiz.
Nazik tenimi rüzgâr
Toz duman edip dağıta..

YOLCU

Aç böcekler, doymaz böcekler
Kara toprağın karanlığında
Açmış ağızlarım
Seni bekler!
Haydi Deli Dumrul,
Geldi ayrılık vakti,
Ver de kurtul
Emaneti!

İhtiyar yolcu böyle der, emaneti almak için Deli Dumrul'un üzerine doğru yürür. Deli Dumrul can telâşi ile he men önler:

D. DUMRUL

Dur!
Madem böyle yazılmış yazım,
İşte sana son sözüm:

Ulu yollar üzerine imaretler yapayım,
Aç görsem doyurayım,
Yalnızca görsem donatayım,
Mazlumun ahını zalimden alayım.
Çölde yanmışa su,
Umutsuza umut,
Uykusunu yitirmişe uyku,
Karanlıktakine ışık,
Yolsuza yol,
Dilsize dil,
Elsize el iletayım;
Cümle varımı tutup
İyilik yoluna atayım,
Dahi kalırsam dünyada!

Yolcu ilkin alaylı alaylı güler, sonra da şöyle der:

YOLCU

Kanın sıcak, suyun ılık!
Sorarım sana Deli:
Hangi derde devâ
Vaktinde yapılmıyan iyilik?
Tavşan yamaca 'geçti gider,
Can kuşu ten kafesinde
Boşa çırpıp öter..

Deli Dumrul, kapanan merhamet kapısını son bir defa daha zorlar:

D. DUMRUL

Deli idim akıllandım,
Can da senin, cihan da;
İyiliğe, doğruluğa inandım,
Bağışla beni bana.

Nasil olursa olur, bu sözler merhamet kapısının kilidini açar. Yolcunun yüzü de, hali de değişir. Kararsızlık bunal-tısı içinde dolaşmaya başlar. Sonra durur, Deli Dumrul'a

bakar, uzun uzun bakar. Daha sonra da yürür, yanına varır, bir de yakından bakar. Yolcunun gözlerinden kara kara bulutlar gelir geçer; Deli Dumrul'un gözlerinde ise garip şimşekler çakar. Dumrul daha fazla dayanamayıp sorar:

D. DUMRUL

De bana,
Güneşim gene doğacak,
Yağmurum gene yağacak mı?
Seher yeli aluma degecek mi?
Kaba döşeklerde sıcaacak,
Uyanılır uykulara mı yatacağım?
Yoksa kara toprak altında soğuk soğuk
Aç böceklerle yem mi olacağım?
De, söyle!
Yanar ateşler içinde başım,
Yanar tutuşur;
Soluğum daralır, damağım kurur,
İçimde alıcı kuşlar ötüşür..
De, söyle!
Çok ağladım, çok yalvardım yetişir.

Yolcu, fırtınadan sonraki gökyüzünü andıran duru, sakin, rahat gözleri ile Deli Dumrul'u bir kere daha tartar da der ki:

YOLCU

Adım Azrail, kendim kul
Sana derim, sana
Behey akıllanmış Deli Dumrul!
İçimi ısıttı sözün, inan,
Canım yerine can bul,
Kal bu dünyada bir zaman.

Deli Dumrul'un içini önce umut, sonra da umutsuzluk kaplar:

D. DUMRUL

Canım yerine can?!..
Bulamam ki..
Malda cömert olsa,
Canda hasis insan.
Kim vere bana canını? ?
Bilemem ki..

YOLCU

Ya anan, haban?

D. DUMRUL

Ak sakallı, ak pürçekli..
Yürü gidelim,
Gidip istiyelim;
Birinden biri
Belki vere canını..

YOLCU

Sevdim seni deli!
Yaşın yaşların en güzeli.
Haydi davran,
Dilerim, yâr ola sana cihan.

D. DUMRUL

Gülsem mi, ağlasam mı?
Dünya dolu, hasret dolu içim.
Ana yüreğine, baba sevgisine
Acep umut bağlasam mı?

İKİNCİ BÖLÜM I. in SONU

İKİNCİ BÖLÜM

— II —

Baharın bir öncekine benzemiyen bambaşka bir kösesi.. İri gövdeli ağaçlar yeryüzünden gökyüzüne doğru yola çıkmış. Gidişe bakarsan, yerle gök arasında bir yeşil köprü kurulacak sanırsın!

Kuşlarda bir acele, bir telaş!... Kimi kaçar, kimi konular... Kimi de şu daldan atlayıp öteki dola konar. Yeşil yapraklar arasında yol bulup ta sızabilen, güneş kiminin kanadını, kiminin kuyruğunu yaldıza boyar.

Ya renk renk çiçek başlı otlar arasındaki türlü biçim böcekler? Durmasız duraksız bir şu yana gidip bir bu yana gelirler. Bu telaşın aslı ne? Nerden gelir bu hız? Canlı olan telaşlı olur. Bu hız da yaşamaktan gelir, düpedüz.. Ölmüştün, toprak olmuşsun ne telaşlı olur, ne hızı. Ne güneşli doğar dahı yeşerir, ne de kara gecede nokta nokta parlar ak yıldızı.

Ötelerin berisinde, güneşli kayalar arasında gün ışıklı sular dökülür. Düz ovidan kalkan toz duman varır, kaba dösli civan dağların doruğuna çekilir. Yel eser yeşilden, şükre kalkmış cümle canlılar, herbiri ayrı dilden.. Bir türküdür işittir, sıcak mı sıcak, cânı gönülden.. Yürürüz türkünün ardısıra, yürür varırız. Çadırının önüne oturmuş saç sakalı ak, harap teni yumuşak ölümlü bir kişioğlunu görürüz. Hem türkü çağırır, hem yayını onarır. Kendi ihtiyar, umudu genç.. Belli, cihana geleliberi acı çekmemiş hiç. Ömrü fırsat bilip gönül eğler, biz dinleriz, o söyler:

BABA

Hem uçara, hem kaçara
Nişan alır ok atarım,
Basarım dik baş dağlara,
Kaçan yelin ardından yeterim.

Bu sırada Deli Dumrul'la Yolcu öteden görünürler. Bir kenarda durup fiskos ettikten sonra Deli Dumrul ihtiya-

— 60 —

ra doğru yürür. Yolcu da yakınındaki bir ağacın gövdesine yaslanıp oturur. Deli Dumrul, işine, türküsüne dalmış olan ihtiyarın yanına gelip durur, şöylece söze başlar:

D. DUMRUL

Ey ak sakallı aziz, izzetli baba!
Bilir misin neler oldu?

İhtiyar başını kaldırıp bakar, oğlu Deli Dumrul'ü görür, merakla sorar:

BABA

Noldu görür gözüüm, tutar elim,
Kıvancım, sevincim, hayalim!
Biricik Dumrul'um, noldu?

Dumrul'un solgun benizle susup durduğunu görünce daha da meraklanır:

BABA

De bana, anlat bana,
Yağız benzin ne soldu.
Yiğit boynun ne büküldü?
Sen bu cihanın gülüsün,
Kuruyan ömür ağacının
Tek çiçekli dahsın,
De ki bilem derdini, acını,
Bulam çaresini, ilâcını,
Gel otur yanıma
Hele gel, yakın gel canıma.

Deli Dumrul bu candan çağırışı karşılıksız bırakmaz, varıp babasının yanına oturur. Baba, oğlunu bağrına basıp okşar, koklar, der ki:

A benim dağ çiçeği kokuşlum,
Noldu sana böyle?
Yaralı ceylân bakışlım,

— 61 —

Noldu sana böyle?
Alıcı kuşlar kanat mı vurdu
Aksi yeller esip dalm mı kırdı?
De gel, susma, söyle.

Deli Dumrul, umutsuzluk içinde bir umutla, usuldan başlar:

D. DUMRUL

Babamsın, beni seversin;
Yalan dünyada gerçek servetim,
Arzum, umudum, hasretim
Ve dahi gücüm kuvvetim dersin.
Beni kaybedecek acep neylersin?

Baba, bu demenin ne demek olduğunu anlamaz, anlayamaz. Sorar:

BABA

Bu nasıl söz?
Kim ayırır seni benden?
Can gidince hayır kahr mı tenden?
Sen benim canımsın;
Adaklarla buldum ben seni,
Etimsin, kemiğimsin, kanımsın!
Gölgeletmem dahi gölgeni!

Deli Dumrul, ardına kadar açılan umut kapısından içeri sevinçle girer:

D. DUMRUL

Azrail benden can ister;
Vaktin tamam! Deli Dumrul, der:
Ya canın yerine can bul,
Ya da kendi canını ver, kurtul!
İmdi: Senden can isterim baba,
Canını bana verir misin,
Yoksa, oğul Deli Dumrul diye ağlar mısın?

Bozbulanık seller gibi
Köpürü köpürü çağlar mısın?

İşin ucu cana dokunmuyagörsün, kişinin ne edip ne diyeceği bilinmez. Gönüllü de gönülsüz de yaşanır amma, ha deyince ölünmez. Baba, Deli Dumrul'a sardığı kollarını gevşetir, çözer, şunları der:

BABA

Katı söz ettin şahanın oğul,
Yaktın içimi kavurdun.
En yufka yerimden beni vurdun;
Hakleyince ayırır mı can tenden?
Boğa bakışım, koç kafalım, kurt bileklim oğul
İste, cümle varımı iste benden,
Tek, kuru canımı değil.

D. DUMRUL

Azrail benden can ister baba!
Mal canın yerin tutar mı?
Kara toprak acıkması,
Taşra çıkmış aç böcekler, sabırsız,
Kıvıl kıvıl, beni bekler,
Gençliğimden habersiz..

BABA

Elim varsa dilim varmaz,
Korkular içinde can..
Kişi kocasa da civanım oğul,
Vazgelmez dünyasından,
Belli bil.

D. DUMRUL

Bildim ama geç bildim,
Her can bir cihan!
Gerçeği kendimde buldum;
Ölümün önünde insan

Helâl et baba,
Sür devranım sağ esen,
Can sende, sen cihanda iken;
Kalanlarım sana emanet baba.

Baba gözyaşlarını silerek, utancından küçüle küçüle varır çadıra girer. Deli Dumrul çadırdan uzaklaşırken elinde testisi, bakracı ile pınardan dönen anası karşı gelir. Ana, oğlunu görünce yükünü yere bırakır, terini kurular, yorgun argın sorar:

ANA

Yiğidim Dumrul, bu ne hal?
Gül benzin kesik,
Güleç yüzün asık...
Şakır dilin şakımaz olmuş,
Geniş omuzun daralmış,
Eğilmez boynun ne eğilmiş?
Görmedim seni hiç böyle;
Derdin derdim ola,
Kederin kederim,
Söyle!
Sen ne yandaysan ben de o yanda;
Uğrunda ak saçımı süpürge ederim,
Komam seni gamda gümünde.
De hele, söyle!

Çıkmadık candan umut kesilir mi? Kesilmez. Ana yüreği baba yüreğinden hem geniştir, hem sıcak.. İçinde evlât sevgisi yatar boylu boyuncak. Deli Dumrul yutkunur yutkunur da anasına der ki:

D. DUMRUL

Ak pürçekli cânım ana!
Kanından kan verdin bana,
Canından can!
Düştüm ise kaldırdın,
Ağlayınca güldürdün...

Sevgi nedir, saygı ne,
Sevinç nedir, kaygı ne?
Bana sen bildirdin,
Kıydın gecene gündüzüne.

ANA

Sözüne kurban, gözüne kurban!
İşte şahidim ola cihan:
Kara yerde ak gülüm,
Kolum, kanadım, elim,
Söylerse seni söyler
Gecede gündüzde dilim.
A benim kınalı koçum, Dumrul'um
Sensiz dünyayı bu yürek
Acep neyler?
Adaklımsın,
Adı canında saklımsın,
Tadı canevimde..
De hele, söyle!

Deli Dumrul bir düşünür, bir daha düşünür; söylemekten korktuğunu korka korka söyler:

D. DUMRUL

Azrail benden can istedi ana!
Vaktin tamam! Dumrul dedi:
Ya canımı ver kurtul,
Ya canın yerine can bul!
Babama vardım, can vermedi,
Dünya şirin, can azız
Canıma kıyamam, dedi.
İmdi,
Senden can dilerim ana!
Canımı hana verir misin?
Yoksa oğul, Deli Dumrul diye ağlar mısın?
Acı tırnak ak yüzüne çalar mısın?
Belik belik saçlarını yolar mısın? .

Bu sözler, Deli Dumrul'un anasının yüreğine ateş düşürür. İçi alev alev tutuşan ana, oğluna şöyle seslenir:

ANA

Oğul, oğul, cânım oğul!
Dokuz ay dar karımda taşıdığım oğul!
On ay deyince yer yüzüne getirdiğim oğul!
Dolama başiklerde belediğim oğul!
Dolap dolap ak sütümü emzirdiğim oğul!
Azgın düşman elinde tutsak olaydım oğul!
Altın akça gücüne seni kurtaraydım oğul!
Can yerine kan istiyeydin, vereydim oğul!
Yaman yere varmışsın, ben de varamam;
Dünya şirin, can azız
Canıma kıyamam!
Belli bil.

Çıkmadık candan umut kesilir mi? Böyle olursa elbet kesilir. Tutunduğu son dal da elinde kalıverince, D. Dumrul sendeler, düşecek gibi olur. Döner, anasına der ki:

D. DUMRUL

Bildim ana..
Azrail dikmiş gözün bakar,
Ne varsa bu dünyada var,
Ben yaşamadan öldüm anal!

ANA

Ben versem, ten vermez,
Cansız ten dik durmaz;
Kalkmaz, oturmaz, görünmez
Ha deyince toprağa da girmez..
Gönüllenne bana.

D. DUMRUL

İçim ağlar, dışım güleç
Bilmediğimi bildim ana:

Can ayrı, ölüm ayrı;
Bildim ama çok geç.
Kapandı umut kapılarım gayri.
Cihan gözümde kocaman bir hiç!
Yaşamadan ölmek ne acı.
Ana baba, kardaş bacı
Sağuktaymış, doğru.
Sen de helâl et!
Unut ıraktakini, yakını gözet.
Kalanlarımı sefil etme,
Kuzularımı sakın ağlatma,
Hor tutma helâlimi.

Dumrul sendeliye sendeliye uzaklaşırken Ana feryat ederek koşup önler, sarılır:

ANA

Dur! Nereye?

D. DUMRUL

Vaktim tamam!
Azrail'e sözüm var, duramam.
Bırak beni, eyleme yolundan.

Deli Dumrul böyle diyerek gitmiye davranırsa da Anası sınıksız tutar, bırakmaz. Ana bırakmaz da Azrail bırakır mı? Yangını büyüyen, korkusu artan ana, Deli Dumrul'u kıstırır kollarına, bastırır bağrına da der ki:

ANA

Göz göre kaçırayım seni elimden?
Hayır, olmaz!
Ana yüreğim buna razı gelmez.
Çağır Azrail'i buraya,
Bir de ben yalvarayım;
Ana sözü yerde kalmaz,
Ola ki canını kurtarayım!

D. DUMRUL

Azrail yalvarmadan anlamaz,
Ana baba, kardaş bacı dinlemez.
Koyver beni, gideyim.

Deli Dumrul gene gitmiye davranır da, korku ile, hasretle sarılan ana kollarından sıyrılıp çıkamaz. Ana hem ağlar, hem söyler:

ANA

Bu nasıl Azrailmiş aman!
Ayırır oğulu anadan...
Salman seni, bırakmam!
Sen gider olsan Dumrul'um, inan
Ben sabaha çıkınam!

D. DUMRUL

Azrail can ister, gözyaşı değil.
Bırak gideyim,
Gidip emaneti teslim edeyim.

Keder, acı anasının kollarını gevşetir. Deli Dumrul öper kendini kundağa saran buruşuk elleri, yürür. Mecalsiz, bitkin halde varıp bir ağacın gövdesine yaslanır. Acının derin kuyusunda kıvranıp duran ana, yaşlı gözlerle oğlunun ardından bakar bakar da şöyle seslenir:

ANA

Bu dünyaya güven olmaz,
Can bir nefescik,
Gitti mi geri gelmez.
Dilerim Ulu Tanrıdan,
Yana yana dilerim,
Canla cihan
Azrail'e de kalmaz.

Çaresizlik içinde eğilir, bakracı ile testisini alır, hıçkırıklarla çadıra girip gözden kaybolur. Bu sırada yolcu, o mahut alaylı kahkahaları ile gülerek Deli Dumrul'un yanına çıkagelir.

YOLCU

Duy beni, işit beni Dumrul,
Can gövdeye mülk değil..
Kapandı umut kapıların bir bir,
Kişiye ancak kendinden fayda gelir.
Davran gidelim,
İnsan yaşar yaşar da gene ölür.

Deli Dumrul canı gövdesinden çekilmiş gibi söylenir:

D. DUMRUL

Acı olan, yaşamadan ölmek...

YOLCU

Hüner işidir, akıl işidir
Yaşarken yaşamayı bilmek.
Davran!
Aşk içre döner devran! !
Aşksız geçen ömür
Uzunlu kısak bir yalan.

D. DUMRUL

Doğru...
Aşksız çekilmez bu dünyanın kahrı.
Gidelim.

Titriyen dizlerle yerinden doğrulur.

Of... Tartmaz olmuş kahrılı gövde mi dizlerim.

Adım atmak ister, atamaz. Dizlerini oğuşturur. Bu sırada, öteden, ağaçların arasından : «Baba! Baba!» diye 4-5 yaşlarında bir erkek çocuğun bağırdığı işitilir. Dumrul'la yolcu, sesin geldiği yöne dönüp bir iki adım atarlar. Ço-

cuk, kafesinden fırlayan tutuk kuşların sevinci ile koşarak gelir, Deli Dumrul'a sarılır:

ÇOCUK

Babam benim!
Özledik seni,
Çıkıp yollar başına
Çok gözledik seni.

Derken, aynı yönden bir güzel kadınla bir de küçük kız çıkagelir. Kız, annesinin elinden kurtulup Deli Dumrul'a koşar, hızla sarılır:

Ben buldum babamı!
Benim babam!

Babasından ayrılır, sevinçle anasına koşar:

Ana, ben buldum babamı!

KIZ

Ya ben bulmadım mı?

Çocuk dönüp gelir, kızı babasından uzaklaştırmıya çalışır.

ÇOCUK

Çekil!
Kim bulduysa onun babası,
Senin değil!

Çocuklar itişip kakışırken Deli Dumrul ikisini de kolları arasına alır, bağrına basar:

D. DUMRUL

Kuzularım benim!
Burcu burcu kokanı gonca güllerim!
Gönül sarayında ötüşen şakır bülbüllerim!

Bizi bize komazlar.
Düğümlendi, çözülmez dillerim,
Ara yerde biri var.

KADIN

Ne su içtiler, ne yemek yediler,
İlle babamızı isteriz dediler.
Edemedik, düştük yollara.

Deli Dumrul, kara yazılı başını çevirip omuzu üzerinden Yolcu'ya şöyle bir bakar, der ki:

D. DUMRUL

Söyle, ne dersin bu hallere?

YOLCU

Fırsat kuşu kanatlandı bir kere,
Dönmez geri.

Kadın kuşku ile Dumrul'a sorar:

KADIN

Kim bu?
Gözüm tutmadı bu eri.

D. DUMRUL

Bir garip yolcu..

KADIN

Nerden gelip nereye gider?

D. DUMRUL

Geceden gündüze, gündüzden geceye!

Yolcu uzun söze meydan vermek istemez, hemen atılır:

YOLCU

Vakit tamam Dumrul!
Duracak zaman değil,
Sözümüz var Yüceye..

Deli Dumrul başı ile peki der, geliyorum der, çocuklarına
bir daha sarılır:

D. DUMRUL

Canımın canları!
Sarın körpe kolları boynuma,
Sımsıkı sarın!
Yarıp şu kara bağrımı
Canevime girin!

ÇOCUKLAR

Ayırma bizi yanından,
Kokunu almak isteriz senin
İrağından, yakınından..

KADIN

Sensiz durmuyorlar,
Bağırсам da, çağırсам da
Çadıra girmiyorlar.
Sofraya oturmuyorlar.
Baba adı ana adından üstün;
Çok bekledik seni yığdım,
Gönlümüz gümanda, gözümüz yolda kaldı,
Gittin de gelmeyiverdin.
De söyle, ne daldin, ne sustun?

Yolcu, Dumrul'un cevap vermesini önlər:

YOLCU

Vakit tamam Dumrul!
Sözümüz var Yüceye.

Davran gidelim,
Kalmıyalım geceye.

Deli Dumrul, çocuklarını bırakıp doğrulur, helâline ba-
karak der ki:

D. DUMRUL

Ah şu Azrail..

Helâli bu sözü duyunca büyük korku ile fırlar, elini
Dumrul'un ağzına kapar:

KADIN

Sus! Ola ki duyar...

D. DUMRUL

Ne sabırsızmış meğer!

KADIN

Anma Azrail'in adını,
Anma yığdım.
Yeni bildik daha
Sevmenin, yaşamının tadını.

Yolcu fırsatı kaçırmaz, sözünü esirgemez. Hem gültim-
ser, hem söyler:

YOLCU

Seven ölmez !
Ömrü fırsat bilmeli kişi,
Kanatlandı mı biz kez can kuşu
Dahi geri gelmez.

Olup bitenden, gelip geçenden habersiz kadın yaşamının,
baharın, sevmenin sevincini dile getirir:

KADIN

İşte bahar içinde bir dünya!

İşte biz:
Bir tende iki can!
Seydikçe artar ömrümüz.

D. DUMRUL

Bahar içinde dünya,
Dünya içinde bahar...
Gel gör ki,
İşin içinde Azrail de var!
Azrail derim, ava çıkmış gezer,
Elinde kara kalem, kara yazı yazar.
Ten toprağa düşmiye güzelim,
Yel esti mi ince ince tozar.

Kadının kuşkusu çoğalır, içine korkular birikir:

KADIN

Söyle kurbanım olayım,
Dilinin altında bir saklı var.
İçimde kuşkunun biri batar, biri doğar
Söyle ki ben de hileyim.

Deli Dumrul'un sıkıntı içinde susup durduğunu görünce
bu sefer de şöyle der:

De, söyle!
Daralan canımı ferah eyle.

Kuşkudan tedirgin olan yüreğini Deli Dumrul'un bağrına
saklar. Dumrul kalın kollarını ağır ağır kaldırıp helâlinin
ince beline dolar. Sessizlik içinde duruşurlar, yanak ya-
nağa sürüşürler. Çocuklar bir kenarda oyuna dalmışlar-
dır. Dumrul bir onlara, bir de Yolcuya bakar. Yolcunun
karanlık gözlerinin derinliklerinde gizli bir ışık yamp ya-
nıp söner. Nice sonra der ki:

YOLCU

Aşk üstüne kurulu dünya,

Aşksız geçen ömür,
Korkulu bir rüyâ...
Can gider, ten kahr,
İnsan gerçeği ölümde bulur.

Deli Dumrul'un kolları arasındaki kadın bu sözlerden ir-
kilir. Yolcuyu tepeden tırnağa bir süzer, sonra şöyle der:

KADIN

Ne söyler bu yolcu?
Sözünün biri tatlı, biri acı.
Hem ne durup bekler?
Ekmek mi ister, aş mı ister?
Hangi beyin kulu?
Yadırgı söyler dili.

Deli Dumrul, mânalı mânalı gülümsemekte olan Yolcu
ile gözgöze gelir, sonra karısını bir kenara çekerek şun-
ları söyler:

D. DUMRUL

Gel hele,
Sürmeli ceylân gözlüm,
Çift badem sığmaz dar ağızım!
Güz elması yanakım!
İnci dişlim, altın gülüşüm!
Yürüyende kara saçı topuğuna sarmaşanım!
Kara günde derdimi,
Ak günde sevincimi bölüşenim!
Güvercin topuklum, minik elim, helâlim!
Bilir misin neler oldu?
Azrail yoluma çıkageldi:
Vaktin tamam Dumrul, dedi,
Ya canın yerine can bul,
Ya kendi canını ver kurtul, deddi
Babama vardım, can vermedi,
Anama vardım, can vermedi;
Dünya şirin, can aziz dediler,

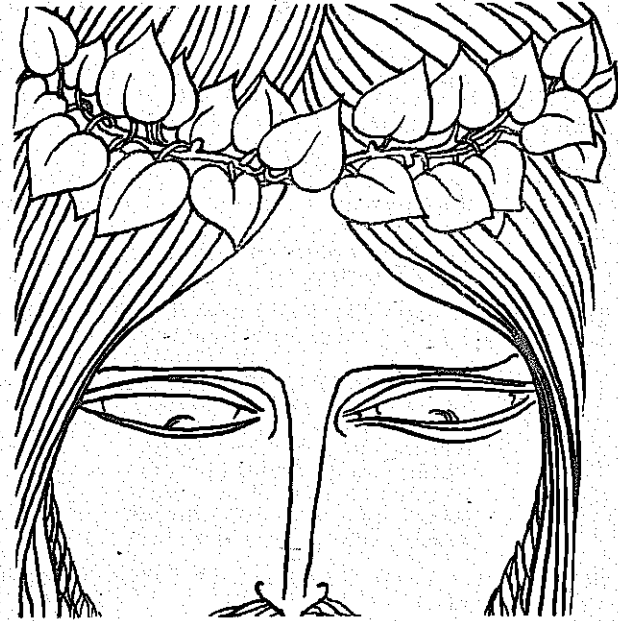
Can vermeye kıyamadılar.
İmdi derim ki:
Yüksek kara dağlarım
Sana yaylak olsun.
Soğuk soğuk pınarlarım
Sana içit olsun.
Tavla tavla şahbaz atlarım
Sana binet olsun.
Bacalıği altın büyük evim
Sana gölge olsun.
Katar katar develerim
Sana yüklet olsun.
Ağılda akça koyunum
Sana şölen olsun.
Gözün kimi tutarsa,
Gönlün kimi severse,
Sen ona var!
Kuzularımı öksüz koma..
Bu dünya böyledir işte,
Kimine geniş, kimine dar.

Deli Dumrul böyle der demez, kadının içini dışını bir a-
teştir sarar: soğuk yüzlü ölümün devâsız, dermansız a-
teşi.. Yüreği bir başka türlü, gözleri bir başka türlü, a-
vuçları dersin daha başka türlü alev alır yanar. Şu sö-
zümne kulak ver: sevgi dediğin sevgi olsun yeter ki, diler
se ölümü bile yener! Sevgi olan sevgide can pazarlığı ol-
maz. Sevenin canı ikiye bölük: biri kendinde, biri sevdi-
ğinde.. Yarısı gider de yarısı kalır mı? Yarım canla dün-
ya dünya olur mu?
Kadın yanan yüreği, yanan avuçları ile erine sarılır, der
ki:

KADIN

Ne dersin, ne söylersin?
Göz açıp gördüğüm,
Gönül verip sevdiğim,
Koç yığdım, şah yığdım!

Tatlı damak verip soruştüğüm,
Bir yastıkta baş koyup sarıştığım!
Karşı yatan kara dağları
Senden sonra ben neylerim?
Yaylıyacak olsam
Benim mezarım olsun.
Soğuk soğuk sularım
İçecek olsam
Benim kamm olsun.
Altın akçanı harcıyacak olsam

Bana kefenlik olsun...
Tavla tavla şahbaz atın
Binecek olsam,
Benim tabutum olsun!
Senden sonra bir yiğidi
Sevip varsam, birlikte yatsam
Ala yılan olup beni soksun!
Senin o muhanet anan baban
Bir canda ne var ki kıyamamışlar?
Arş tanık olsun, kürsi tanık olsun,
Yer tanık olsun, gök tanık olsun,
Kadir Tanrı tanık olsun,
Benim cânım senin cânına kurban olsun!.

Sevginin böylesi cümle dostlar başına. Deli Dumrul olanca hasretiyle sarılır can eşine, gün yoldaşına. Kucaklaşırlar sımsıkı. İki can bir olur. Yolcu güleç yüzle yürür, sevenlerin yanına gelir, ısıtan bir sesle şöyle der:

YOLCU

Kurtuldun Deli Dumrul!
Canım gövdende kaldı.
Helâlınden alırım emaneti,
Bağışlarım sana seni.

Elini kadının omuzuna koymak üzere iken Deli Dumrul eşini uzaklaştırıp Yolcu'nun hareketini önler:

D. DUMRUL

Dur!
Ayırma bizi bizden.
Dileğin can değil mi?
Al ikisini de ikimizden!
Seven gider de sevdiği kahr mı?
Sevgisiz dünya dünya olur mu?

Böyle der, var sevgisi ile tekrar eşine sarılır. Sonra da sözünü tamamlar:

Ölürsek birlikte ölürüz,
Kahırsak birlikte kalırız.
Biz sevdiğimiz varız,
Sevdiğimizde yaşarız.

Bu sözler üzerine Yolcu'nun eli de, dili de bağlanır. Ne diyeceğini, ne edeceğini bilmez. Sarmaşan karı kocaya sadece bakabilir. Kahr ama, gözlerindeki ışık, yüzündeki aydınlık ta gitgide çoğalır. Bu sırada çocuklar da oyunu bırakıp gelirler, ana ile babaya sarılırlar. Yolcu'nun yüzüne yepyeni bir aydınlık daha vurur. İki yürür, bir durur, sonra sıcağı sesinden şu sözler duyulur:

YOLCU

Buyruk Yücenin,
Can da, cihan da sizin!
Bir kusur işleyinceye dek yaşayın, sevinin.
İşte dünya, işte siz!
Gün günden artsın, eksilmesin sevginiz..

Karı koca dünyada birlikte kalmanın sevinci ile birlikte söze başlarlar:

KARI-KOCA

Sözümüz söz:
İyilik için, doğruluk için, güzellik için yaşayacağız.

Gel gör ki,
Bunca sevgiye bir ömürcük az!
Sevmek yaşamaktır, hildik;
Sevmiyen kişi yaşamaz.
Şükür,
Sevgi kurtardı bizi.
Şükür,
Sevgiye verdik kendimizi.
Şükür,
Silmedi ölüm
Can dünyasından gölgemizi..

YOLCU

Aşka, güzelliğe, doğruluğa inan
Aşk içre döner devran.
Aşksız geçen ömür,
Uzunlu kısali bir yalan!

Doğru söze ne denir? Bu dünya böyledir işte, gelinirse oir gelinir. Yaşanırsa sevgi ile yaşanır. Sevgisiz, ölmekten ölmür. Fırsat kuşu kanatlanmıyagörsün, kadri o zaman bilinir. Sevenler murat alıp murat verir, sevmiyenler daha yaşarken çürür. Sevgi insanın yanbaşımda. O itm sersen, canım peşinde. Balık suda, can sevgide.. Sevgisiz can gece gündüz kaygıda..
Gelin, biz de sevenlerle birlik olup şu beyitlere katılalım:

Hani dediğim bey erenler,
Dünya benim diyenler?
Ecel aldı, yer gizledi,
Fani dünya kime kaldı?
Gelimli gidimli dünya,
Akıbet sonucu ölümlü dünya..
Dilerim:

Yarlı kara dağların yıkılmasın,
Gölgelece kaba ağacın kesilmesin,
Kan gibi akan güzel suyun kurumasın,
Kanatlarının uçları kırılmasın,
Koştururken ak boz atın sürçmesin,
Çaldığım zaman kara pulat öz kalıcın kedilmesin

Dürtüşürken ala gönderin ufanmasın.
Ak sakallı baban yeri Cennet olsun,
Ak pürçekli anan yeri Cennet olsun.
Allahın verdiği umudun kırılmasın.
Kadir Tanrı,
Seni,
Nâmerde muhtaç eylemesin.

